

L'IMPORTANT NUCLI IBÈRIC DEL COLL DEL MORO DEL CALAR

ANTON MONNER
Cronista de Gandesa

Crònica

Situació estratègica. L'assentament es troba en un nus de comunicacions i la seva elevació permetia controlar un ampli territori

Des de les primeres excavacions arqueològiques realitzades al poblat ibèric del Coll del Moro a principis del segle passat, continuades pel Dr. Vilaseca, per Berge i Ferré i durant les darreres dècades, ha estat en les últimes campanyes entre el 2014 i aquest estiu, portades a terme per la Universitat de Barcelona sota la direcció de Rafel Jornet, Mª Carme Belarte, Joan Sanmartí, David Asensio, Jordi Morer i Jaume Noguera, quan s'ha confirmat que es tracta d'un important nucli ibèric, situat estratègicament a la zona entre l'Ebre i el Matarranya.

El riu Ebre ha estat durant segles la via de comunicació entre Tortosa i Saragossa, i el Coll del Moro del Calar està situat al mig de la gran corba del seu curs fluvial entre Casp i Xerta. Entre aquestes dues poblacions si el riu circulés en línia recta passaria exactament pel Coll del Moro. I per raons geogràfiques, igual orogràfiques com hidrogràfiques, les comunicacions terrestres entre Tortosa i Saragossa passen per dit assentament, que en temps romà se la batejà com a Via Edetària.

De petits poblats ibèrics n'existien arreu del territori situats normalment a un indret alt, prop d'alguna font, des d'on es dominava els territoris agrícoles i els prats de pasturatge que els naturals els treballaven i hi vivien dels fruits i del comerç. El Coll del Moro n'està envoltat d'aquests poblats on hi vivien clans familiars de 25 o 30 habitants, com l'Almudéfar, la Tosca de Meix, la Serra del Negret, la Mola d'Irto, el del Borrasquer, les Cendroses o la Guixera de Cases, entre molts altres, ja desapareguts pels conreus de les terres. A tots aquests indrets s'hi ha trobat ceràmica i monedes ibèriques de diferents èpoques.

Rafel Jornet, cap dels arqueòlegs i el seu equip, confirma que el Coll del Moro del Calar va exercir de centre comarcal per les evidències aparegudes durant les darreres campanyes, on van construir una gran mansió aristocràtica durant el segle III a.C. envoltada per un nucli urbà de més de tres hectàrees, considerat molt gran per l'època.

Treballs d'excavació al jaciment, aquest estiu. FOTO: JOAN REVILLAS

Dels darrers treballs, complementant els anteriors, es permetrà interpretar l'evolució de l'assentament entre el Primer Ferro i l'Alt Imperi. Aquesta evolució reflecteix el procés d'estratificació i urbanització de la societat ibèrica de la zona, destruït per la conquesta del romans dos segles a. C. Posteriorment, en l'època romano-republi-

L'extensió del conjunt urbà, de tres hectàrees, es considera molt gran per a l'època

cana es va construir un edifici fortificat recuperant la funció de control de la zona i acabà sent ocupat esporàdicament durant l'Alt Imperi. El Coll del Moro té una gran necròpoli de túmuls de finals del bronze i principis del ferro que va perdurar fins l'època ibèrica. Té una ubicació amb domini visual sobre el territori i els control de les comunicacions. Consta de tres sectors situats a la carena amb vista

al nord i al sud amb gairebé un quilòmetre de llargària.

Enmig de les necròpolis, al seu punt més alt, a l'est de la del Teuler i a l'oest la de les Maries, està situada la torre de defensa des d'on es dividien les conques del Matarranya, el Canaletes i l'Ebre, les serres de Cavalls, Pàndols i els Ports al sud, i a l'altre costat, de cara nord, la serra de la Fatarella. També es dividien altres poblats importants com el de Sant Antoni de Calaceit i el castellet de Banyoles de Tivissa. Aquesta torre és de planta el·lipsoidal constituïda per dos murs concèntrics adossats de 14 per 18 metres i una altura conservada de 8,65 metres que a bon segur podria ser el doble de l'altura actual. Es podia haver edificat a meitat del segle IV a.C. o inclús abans. La construcció de la carretera N-420 per l'any 1865 va destruir les entrades de l'aigua de pluja que abastia una cisterna d'uns 300 m3 d'aigua i part dels habitatges de la zona nord. Sembla que aquesta torre reflecteix la separació de l'elit aristocràtica que controlava l'assentament. Segons els materials recuperats en les prospeccions de l'altre costat de

carretera, el nucli urbà s'originaria al segle III a.C. però que temps anteriors quedaria isolada mantenint-se en ús en diferents moments de l'ocupació del turó que significaria un element singular i simbòlic per als seus habitants.

Control

Aquesta torre fou destruïda pels romans, juntament amb el magatzem tèxtil i trull vitícola, dels més antics trobats fins el moment, i amb la resta de l'assentament urbà que està situat a uns cinc quilòmetres de Gandesa. També hi resten evidències d'haver estat reocupada durant l'època romana posterior per estar situada al costat de la Via Edetària, com hem esmentat anteriorment. Conseqüentment per la situació estratègica, per la seva extensió i la torre fortificada dominant queda clar que des d'aquest poblat dirigit per una elit rectora i aristocràtica, s'exercia el control territorial de la zona entre la gran corba que el riu Ebre descriu abans d'arribar al Delta. Esperem que noves campanyes arqueològiques puguin aclarir millor la vida dels nostres avantpassats i esbrinar noves dades històriques.